

BUITEN

23^E JAARGANG N^O. 11

ZATERDAG 16 MAART 1929

Foto C. Steenbergh

ABCOUDE

Redactrice: RO VAN OVEN

INHOUD:

ABCOUDE (ILLUSTRATIE)	BLZ. 121
GALATEA EN HANS BRIL, DOOR JAN WALCH (II)	BLZ. 122
NYMPHAEA'S (GEÏLL.), DOOR R. H. H.	BLZ. 124—126
ONS „SPOORBOEKJE" IN 1847 (GEÏLLUSTREERD), DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 125—127
MAROKKO (GEÏLL.), DOOR LODEWIJK BOSCH.	BLZ. 128—129
IN VOLLE ZEE (GEÏLL.), DOOR Dr. E. A. KREIKEN	BLZ. 130
DE BRIEVENBUS, DOOR J. C. VAN LEEUWEN.	BLZ. 130
BIJ DE DIEREN (VERVOLG). OOM SNUFFEL. MET ILLUSTRATIES VAN HARMSSEN VAN BEEK. VER- TALING VAN M. P. DIAMANT-DE VRIES	BLZ. 131
HET JONGE FERRARA. UIT HET POOLSCH, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKY (3)	BLZ. 132
„ONDER DEZE PARAPLUIE" (ILLUSTRATIE)	BLZ. 132

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie" of „Voor de Administratie van het Weekblad Buiten". Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht, ook achter op de foto's

Nieuw verschenen nummers 25 cts., oudere 50 cts.

GALATEA EN HANS BRIL

II) DOOR JAN WALCH

ZIJN solidariteit met de Christenwereld was nu juist niet het meest geruststellende, wat hij had kunnen naarvoren-brengen. Galatea dacht aan den engel, dien ze niet heelemaal vertrouwd Het was toch niet alles, in deze vreemde, vreemde menschenwereld onbeschermd en als niet-krankzinnig beschouwd, rond te loopen.

„Is het uw voornemen, een tijdlang in Holland te blijven?" hervatte Chloriman de conversatie. Hij had bedacht, dat 'n enkele, niet-volkomen verborgen, Christelijke hulp aan dit paar, dat bovendien stellig een zeker opzien zou wekken — zij zoo mooi, hij zoo mal — zijn reputatie als wezenlijk ethisch-voelend man ten goede kon komen; — er waren den laatsten tijd een paar onhebbelijke spotstemmen te zijnen nadeele in de pers opgedoken Op die manier beschouwd vielen ze niet buiten zijn lijn

„Ik denk wel, dat dat ervan komen zal. Holland lijkt me nogal een rustig land".

Chloriman knikte. „En", vroeg hij verder, „hebt u al een plan, wáár u zich zult vestigen?"

„Nee", kon Galatea volkomen eerlijk verklaren — „We zullen maar eens zien".

Het scheen Chloriman toch wel een ietwat zonderling paar. Voorzichtigheid aanbevolen! „U begint met naar Amsterdam te gaan?"

„Ja —"

„t Is in den zomer wel wat benauwd in de stad. Maar u zoudt iets in het Gooi kunnen huren"

„Ja, ja zeker", zei Galatea, die nu maar wou, dat de conversatie weer eens eindigde. Met ieder gesprek leerde je wat; maar ieder gesprek was ook een voortdurend gevaar

„Ik denk, dat ik nu maar weer eens naar de coupé ga", zei

ze eenvoudig, den grooten Chloriman met haar groote, klare oogen vriendelijk aanziende.

Toen ze het kamertje binnenkwam, bleek Hans in slaap gevallen te zijn. Hij was tegen den achterwand gekropen, het hoofd tegen één der steuntjes, die de zitplaatsen afschutten, geleund. Zijn beentjes staken recht naar voren. De kabouter-schoenen, met zware spijkers beslagen, wezen rechtstandig met de punten naar boven, en Hans snorkte zwaar. De bankier grabbelde nog steeds wild in zijn kranten, terwijl hij bij wijlen een woedenden blik op zijn raren medereiziger wierp.

Als hij slaapt, doet hij geen kwaad, dacht Galatea. En ook zij ging rustig tegen den wand leunend zitten; en sloot de oogen. Maar slapen deed zij niet. Zij zag yizioenen van het verleden; een heerlijk bosch, doorzonde koelte; een beek, háár beek, die met vroolijk geklater van de bemoste rotsen daalde. Het was haar gewone omgeving geweest, maar o, hoe wonder-, wonder-heerlijk scheen dat leven haar nu toe. Als je met de menschen in aanraking kwam, of liever, als je, zooals nu, tus-schen en met ze leefde, — hoe druk, hoe rumoerig was dat bestaan; en hoe leelijk en hoe hard. En wat een ruwheid. Het was, als zag ze nu, uit Mr. Stolloway's beschermenden rijkdom vandaan, eerst goed, met open oogen; als zag ze nu, hoe mal en leelijk die mannen gekleed waren, hoe leelijk ze zelf ook waren, van lichaam, en van gelaat En de vrouwen waren ook niet de Grieksche nymfen van tweeduizend jaar geleden

Ze sloot de oogen om ze niet meer te zien. Maar toen kwam haar Chloriman voor den geest. Die was toch wel vriendelijk geweest voor haar, die wilde haar helpen Het deed pijn, als je daaraan dacht, dat ze hem allerlei onwaarheden over Hans en over zichzelf had verteld; maar dat moest wel

Met die troostrijke gedachte viel ook zij in slaap. En de lange, internationale trein ging stampend en zwaaiend en gierend verder. Van tijd tot tijd werden ze één van beiden even wakker en zagen verschillende landschappen; eens een prachtig meer; dan werden de bergen allengs lager — Ze stonden een poos in een donker station; gingen verder; de avond viel; het werd duister. En de trein denderde en zwaaide verder, en rookwolken zwierden langs het venster. De anderen waren gaan eten; zij hadden geen honger. Als ze gelijk wakker waren, wisselden ze angstig-fluisterend een paar woorden. Maar het was alles zoo luguber, zoo somber in dezen nacht, dezen ergsten nacht van hun bestaan, dat ze maar gauw weer de oogen sloten.

VIJFDE HOOFDSTUK

DAGBOEK

Uit het dagboek van Hans Brill, Duitschen Kabouter te Amsterdam.

„1 September. — Het is een vreemd gezicht, hier, uit mijn raam, het breede water van den Binnen-Amstel te zien, met al die beweging van schuiten, veel groen en rood; en witte letters. Juist. Maar ik zit hier niet om als zoo'n malle dichter den kostelijken inkt met „indrukken" en „stemmingen" op te maken, maar om een betrouwbare, degelijk relaas te geven, ten nutte van de eeuwige kabouterarchieven, van mijn ongelooflijke ervaringen in deze allerraarste wereld. Twee maanden heb ik het schrijven verzuimd; ik zou dol worden, als ik eindelijk niet eens weer aan den slag ging.

Ik heb er prachtig de gelegenheid voor, want Galatea is naar haar nieuwe vriendin; die haar aldoor prest om dansvoorstellingen te geven.

Dus begin ik opnieuw mijn belangrijke opteekeningen".

Hier begint dan het verhaal van Hans' wedervaren van het oogenblik af, dat Herr Meyer hem ontdekte. Hij maakt met een enkel woord melding van zijn vorige opteekeningen, werk van 1400 jaar, die hij in de grot achterliet. Hij voegt daar geen woord van spijt aan toe, het schijnt dat het hem meer om het schrijven zelf, dan om het resultaat te doen is. Misschien zou men hieraan beschouwingen kunnen verbinden over het zelf-uitleven en de doel-loosheid van de natuur; welke eigenaardigheden zich dan onder andere op deze wijze in dezen natuurgeest openbaarden. Den geleerden, die ongetwijfeld deze opteekeningen niet onopgemerkt, niet ongelezen, en dan ook niet onbecommentarieerd zullen laten, laat ik gaarne dit bebrillen van Hans Brill over. Ik, als eenvoudig verslaggever van zijn daden en belevingen, bepaal mij tot het verder mededeelen van zijn dagboek; waarbij ik het ver-

haal van zijn eersten dag in 't nieuwe leven, dat in de vier vorige hoofdstukken is opgeteekend, achterwege laat. De lezer verliest hier iets bij; want de weergave der gebeurtenissen door Hans is uiteraard eenigszins anders dan die zooals ik die, menscheijkerwijs, opteekende. Maar de herhaling der feiten zou toch wat vervelend wezen. Ik begin dus met het verhaal van zijn aankomst te Amsterdam.

„18 Juni kwamen we 's morgens om elf uur te Amsterdam aan. We hadden aan de grenzen nog een bang oogenblik beleefd. Aan alle menschen werden daar passen gevraagd. Toen de beurt aan ons kwam, zag ik al aankomen, dat we teruggestuurd zouden worden; en ik dacht: wie kan me helpen? En toen dacht ik ineens: die Engel misschien. — Meteen schoof er een wezen in een heele lange jas vóór me, die zei: „Die dame en die heer hier hooren bij me, dat komt in orde”, — En toen zei de douanier: „In orde Eerwaarde”; en weg was hij, vóór we hem konden bedanken. Ik zag alleen nog een glimp van zijn glanzend gezicht; terwijl hij boven het station uitvloog; en boven 't dak lachte hij ons nog even toe. Galatea houdt niet van zijn glimlach, maar ik geloof, dat die lui veel weten, en ik hoop dus, dat ik hem nog eens weer zal zien. Intusschen teeken ik als iets van belang aan, dat de heeren met lange zwarte jassen, die men „eerwaarde” noemt, veel te zeggen hebben; want met andere reizigers zonder pas liep 't zoo makkelijk niet af. Uit een paar woorden die ik opving, begreep ik toen nog, dat ze den engel voor den pastoor van Roosendaal aanzagen. Die engelen zijn toch knappe lui in 't vermommen; het lijkt me anders lastig om als engel in zoo'n leelijke zwarte jas rond te loopen. Dat hij wegvloog, schijnen ze geen van allen te hebben gemerkt.

Toen we dan bij Amsterdam kwamen, vroeg Galatea aan dien reus, die Chloriman heet, naar een „hôtel”. — Ik trok haar aan haar arm, en fluisterde: „Waarom nu weer in zoo'n „hôtel”? Vraag liever eens naar een bosch en een grot”. — Maar Chloriman had me verstaan, ik kan ook niet goed zacht spreken; en hij glimlachte zoo'n medelijdenden glimlach, en zei tegen Galatea: „De stakker”. — Ik heb 't duidelijk gehoord. En ik besloot m'n lippen op elkaar te houden en geen woord meer tegen dien vent te zeggen. Dat verwachtte hij ook niet. Hij zei iets van een hôtel vlak bij 't station. En toen we aankwamen, wees hij 't aan, en zei, dat hij op 't oogenblik haast had, en weg was hij.

Ik zou met geen mogelijkheid van een „stad” als Amsterdam een beschrijving kunnen geven, waaruit mijn geachte medekabouters een idee zouden kunnen krijgen, hoe zoo'n stad eruit ziet. Ik zal me moeten bepalen tot enkele trekken, — hoewel ik bij het schrijven anders niet bang ben voor eenige uitvoerigheid. Het is iets doodelijk benauwends; net zooiets als een trein, zou ik haast zeggen, maar dan in 't groot. Het is alles steen. Mijn geachte medekabouters zullen denken: „rotsen”, maar dat is 't heelemaal niet. Het zijn allemaal *brokjes* steen, glad naast elkaar gezet, met kalk ertuschen. (Tusschen haken: ik zag niet dadelijk, dat het kalk was; ik *wist* zelfs niet wat „kalk” was, maar ik kan daar allemaal niet bij stil staan; de lezers moeten 't maar allengs zoo'n beetje leeren begrijpen; dat systeem heeft Galatea met mij ook gevolgd; en ik mag zeggen, dat de resultaten prachtig zijn; „gewoon prachtig”. Zooals ze hier zeggen; — en dan bedoelen ze hetzelfde, of iets meer, dan wanneer ze zeggen „buitengewoon prachtig”. Het Hollandsch is een vreeselijk rare taal).

Die steenbouwsels, daar ze dan soms nog 'n gladdig vernisje overheen hebben gesmeerd, dat zijn dan de „huizen”; en daar wonen de menschen in. Allemaal. Behalve enkele, die op „schepen” wonen, die door de grachten varen. Dat laatste lijkt me veel aardiger, en ik heb langen tijd niet begrepen, waarom ze 't niet allemaal doen. Ik denk, dat de grachten te nauw zijn.

Nu maar, de huizen zijn ook nauw; tenminste de meeste. En donker. En daar zitten de menschen dan in; en als ze erin zitten, kijken ze eruit. Je zou zeggen: waarom gaan ze er dan in? De quaestie is, dat ze niet enkel erin zitten om eruit te kijken. Ze werken ook in die huizen. Buiten trouwens ook. Het is verbazend, zooveel als de menschen altijd maar willen werken. Vandaag las ik nog in een courant — wat dat is, komt later, — dat er weer arbeiders krachtig aandringen op een achturigen arbeidsdag. Acht uren werken! En dat *eischen* ze! En de meesten zitten per dag zoowat veertien à zestien

uur in zoo'n doos met glaasjes, die ze „huis” noemen.

De intellectueelen werken ook veel. Weet gij, geachte medekabouters, wat intellectueelen zijn? Ge zult lachen, als ik 't u vertel! Jelui bent intellectueelen. Ik ben ook een intellectueel. Want 'n intellectueel, dat is iemand, die leest en schrijft; en gewoonlijk een bril draagt, en dan ook alle dingen beter weet dan die niet zooveel lezen en schrijven. Altijd maar lezen en schrijven. Daar gaat de wereld zoo van vooruit, zeggen ze. Jelui zult dat zoo dadelijk niet begrijpen, — ik begreep 't ook eerst niet; maar ik begin er nu achter te komen. Altijd maar in zoo'n doos met glaasjes zitten, en schrijven; en niet te veel naar buiten kijken, (dat deed ik eerst véél te veel, maar nu ook niet meer). Nu; en daar gaat de wereld van vooruit. Probeer maar niet dadelijk om 't te begrijpen, want dat lukt toch niet. Dat komt pas met veel ondervinding en „inleving”, zooals ze dat noemen.

Ze zagen dadelijk, dat ik een intellectueel was. In 't hôtel al. En daarom behandelen ze me als een intellectueel. Dat is: ze zijn een beetje nonchalant, en zien je niet heelemaal voor vol aan. Dat vindt jelui vreemd, hè? Omdat door de intellectueelen de wereld zoo vooruit gaat; zooals ze zelf allemaal zeggen. Maar het kan dien menschen in een hôtel niet zoo erg veel schelen geloof ik, of de wereld vooruitgaat. Het kan hun erg veel schelen, of ze veel geld verdienen. Dat heb ik in dat Zwitsersche hôtel ook al opgemerkt; en toen heb ik begrepen, dat dat een eigenaardigheid van hôtels is. Maar ik méén, dat zij in deze tegenwoordige wereld niet de eenigen zijn, die deze grappige manie hebben. Ik heb echter nog niet genoeg bewijsmateriaal om dat hier met zekerheid neer te schrijven.

Maar Galatea zegt, dat dat wel komen zal. Zij is er van overtuigd, dat *alle* menschen vreeselijk op geld gesteld zijn. Ja, *zij* zegt: Ook die intellectueelen. Dat is natuurlijk vrouwelijke dwaasheid. Vrouwen generaliseeren altijd, zegt mijnheer Chloriman. Nu, stel je voor, dat *die* op geld gesteld was! Die man leeft nu wel heelemaal om de wereld vooruit te brengen. Ik vroeg hem laatst, of hij er nogal mee opschoot. Hij zuchtte. Hij heeft me beloofd, dat hij me eenige artikelen van hem in de courant zal sturen; dan kom ik wat op de hoogte van „het streven” in de wereld. Nu, ik geloof wel, dat ik dan aan een uitstekend adres ben, hij lijkt me wel een echte strever. Ik heb dat ook gezegd aan een paar andere professoren, die erbij zaten, toen hij me dat aanbod deed, en die keken me verbaasd aan, en lachten toen héél vreemd, of ze verlegen waren, en ontsteld, en zeiden: „Ja, ja”. — Ik heb den indruk, dat ze verwonderd waren over mijn helderen blik. Dit klinkt pedant, maar waarom zou ik in mijn dagboek niet alles zeggen, zooals ik het inzie?

Trouwens, ik maak hier heelemaal opgang. Galatea ook. Maar eerst dan over mijzelf. Ik maak opgang; in de eerste plaats bij Chloriman. Hij nam aan 't station haastig afscheid van ons, zooals ik al verteld heb, en toen we in ons „hôtel” waren, zei Galatea: „Ik geloof niet, dat we dien weer terugzien”. Maar dit kwam heelemaal niet uit; want den vierden dag kwam hij ineens aan, en hij had een prachtig idee, dat hij ons kwam mededeelen. Hij had bedacht, dat het zoo goed zou zijn, als zijn laatste boek eens in het Duitsch werd vertaald; hij wou zijn „Wirkungskreis” uitbreiden; want hij lééft voor de goede zaak. En toen had hij aan mij en aan Galatea gedacht voor de vertaling; omdat wij zoo goed Duitsch en Hollandsch kennen.

Dus hij had ons volstrekt niet vergeten. — En hij zei, dat we nog eens over de „conditiën” moesten spreken; en ik zei: ik hoop, dat uw „conditiën” niet te moeilijk zijn, want ik wou 't graag doen, omdat ik graag schrijf, en omdat ik graag allerlei leer van deze nieuwe menschenwereld. En toen zei hij — heel hartelijk zei hij dat —: „U hebt gelijk; geestverwanten als wij moeten niet over futilliteiten praten. Begint u maar, zoodra u tijd hebt.” En tegen Gally zei hij er zachtjes achteraan — maar ik hoorde 't toch —: „Ziet u, dit is nu net, wat hij noodig heeft”. Is hij geen lieve man? En toch is hij een Christen. Dat heeft hij me zelf gezegd.

Dank zij dan dat vriendelijke idee van hem, om ons zijn boek te laten vertalen, is de connectie aangebleven. Volgens Gally had hij anders niet naar ons omgekeken; alleen nu het zijn voordeel is, enzoovoort. Gally denkt namelijk, dat hij ons het boek laat vertalen, omdat dat hem — naar zij zegt: door mijn domheid — het voordeeligst is.

(Wordt vervolgd)

Foto R. H. Herwig

NYMPHAEA'S. EEN PARTIJ NYMPHAEA CANDIDISSIMA ROSEA

NYMPHAEA'S

HET Hollandsche landschap is rijk aan intieme schoonheid. We mogen dan niet kunnen bogen op woeste gebergten met steile rotswanden en diepe ravijnen, waardoor snelvlietende beken bruisend hun weg zoeken, op machtige gletschers, wier aanblik ons in eerbiedige bewondering stil doet staan voor de majesteit van Moeder Natuur, we hebben veel ander schoon, waarom de vreemdeling ons op zijn beurt zal benijden: het karakteristieke polderlandschap met zijn wijde horizonten, zijn vredige stemming, zijn mooie luchten, zijn schilderachtige stoffage,

zijn eenige waterpartijen. ☞ Wie van natuurschoon houdt — en hoe weinigen zullen er zijn, die dat niet doen — moet de groote bekoring voelen, die er uitgaat van een wateroppervlak, zooals dit op oneindig veel plaatsen in ons land voorkomt. Men denke aan de breede weteringen, vaarten en meren in ons onvergelykelyk polderland, aan de doode rivierarmen, de vennen op de hogere gronden, de groote vijvers en mooie waterpartijen van onze kasteelen en buitenplaatsen. Hoe wondermooi kan zoo'n plas met een groep van talrijke wilde witte waterlelies (*Nymphaea alba*) zijn en hoezeer

wordt het effect verhoogd door de natuurlijke begroeiing van de waterkanten met riet (*Phragmites communis*), groote en kleine lischdodde (*Typha latifolia* en *Taugustifolia*), zwanebloem (*Butomus umbellatus*), gele lisch (*Iris pseudacorus*), egelskop (*Sparganium simplex*), mattenbies (*Scirpus lacustris*), waterzuring (*Rumex hydrolapathum*), dotterbloem (*Caltha palustris*), moeras-vergeetmijniet (*Myosotis palustris*), en vele andere. ☞ Onze inheemsche wilde waterlelie heeft ontegenzeggelyk zeer fraaie witte bloemen, maar toch moet zij het afleggen tegen haar gekweekte zusters. Men is er namelijk in geslaagd winterharde nymphaea's te kweken, wier bloemen zòd mooi van vorm en kleur zijn, dat men deze zeer zeker mag rekenen tot de edelste bloemen, die er zijn. Zie bijvoorbeeld de

Foto R. H. Herwig

NYMPHAEA'S. HUIZE „DEN BOSCH" TE BRUMMEN. EEN VIJVERVOL WATERLELIES

Gladstoniana met zuiver witte bloemen van ongeveer 22 c.M. en bladeren van \pm 40 c.M. middellijn, of de Colossea met nog grootere bloemen, of de Escarboucle met zijn even groote levendig vermiljoenroode bloemen, of de James Brydon met bijzonder mooie karmijnroode bloemen, of de Odorata Turicensis, wier groote zalmkleurig rose bloemen kelkbladeren hebben, die aan de binnenzijde fraai donker rose zijn gekleurd, wat eveneens het geval is bij de Candidissima rosea. Onze foto's, die we namen bij een bezoek aan de kwekerij van de N.V. tot Exploitatie der Nymphaea Collectie Zocher & Co te Laag Soeren, kunnen slechts bij benadering de groote schoonheid van deze bloemen weergeven. Op de gewone gevoelige plaat kunnen we helaas niet de warmte der tinten en de fijne kleurnuances vastleggen. De genoemde kwekerij kweekt op verschillende plaatsen in Brummen, voornamelijk op Huize „Den Bosch”, ruim veertig verschillende winterharde waterlelies. Wij zagen daar groepen in de kleuren wit, rose, geel, koperkleurig en rood in allerlei nuanceeringen en allerlei grootte en vorm, bloemen reusachtig groot en miniatuur klein. Daar waren er van 25 c.M., maar ook van 4 c.M. middellijn. We zagen er in den gewonen vorm, maar ook ster- en komvormige. Gaarne willen we erkennen, dat we op onze zwerftochten door ons land nog nimmer zoo'n uitgebreide beplanting met nymphaea's aantroffen. Te meer trof ons daarom het intens mooie effect, dat men met deze planten kan bereiken. In zoovele onzer steden, die over singelgrachten en waterpartijen beschikken, zou men met deze bloemen wonderen kunnen doen. En hoe betrekkelijk weinig gebruik wordt er van gemaakt! In hoevele vijvers van buitenplaatsen missen we noode deze schoone kinderen van Flora. Wie geen natuurlijken vijver heeft, behoeft zich daarom het genot, dat deze planten geven, nog niet te ontzeggen. Hij kan een vijver van beton, asphalt of leem maken. Zelfs kan men in een groote ingegraven kuip een der middelmatige of kleinere soorten met succes plaatsen. Elk zwakstroomend of stilstaand water, mits niet brak, kan voor het planten van waterlelies dienen. Veel zon is echter een eerste vereischte; zonder dat leidt de nymphaea een kwijnend bestaan, om ten slotte te sterven. De waterdiepte, waarop ze geplant kunnen worden, bedraagt naar gelang der soorten van \pm 20 c.M. tot 1 M. en meer. Ze houden van lossen grond, die zooveel mogelijk vrij van steen en kiezel moet zijn. Zeer geschikt is een laag tuingrond, teelaarde of klei van minstens 20 c.M. dikte. 's Winters eischen ze geen bijzondere verzorging, tenzij de waterdiepte zoo gering is, dat de ijslaag den bodem kan bereiken. In dat geval moet dit door dekking worden voorkomen. In de maanden Mei, Juni en Juli valt de tijd voor verplanting. Ten slotte onzen hartelijken dank aan den heer W. K. van Borselen voor de welwillende medewerking ons verleend.

R. H. H.

Ons „Sporboekje” in 1847

ONDER mijn kleine verzameling „merkwaardigheden” bevindt zich een getrouw afschrift — helaas geen origineel exemplaar — van de zomerdienstregeling onzer spoorwegen uit het jaar 1847. Welk een geweldig verschil, wanneer we dit oude „sporboekje” — slechts bestaande uit een simpel velletje papier — eens leggen naast onze hedendaagsche „Officieele Reisdags der Nederlandsche Spoorwegen” 318 dicht bedrukte pagina's groot! En toch bedienden onze grootvaders en overgrootvaders er zich nog maar slechts een goede tachtig jaren geleden van! Het bevat niet meer dan twee tabellen, ten eerste de dienstregeling van de Hollandsche-IJzeren-Spoorwegmaatschappij (H.I.J.S.M.), welke toen nog maar alleen de lijn van Amsterdam naar Rotterdam onder haar beheer had, en ten tweede die van de Nederlandsche-Rijn-Spoorwegmaatschappij ¹⁾, in die dagen nog slechts de exploitante van het in 't jaar 1845 voltooid traject Amsterdam-Utrecht-Arnhem. De

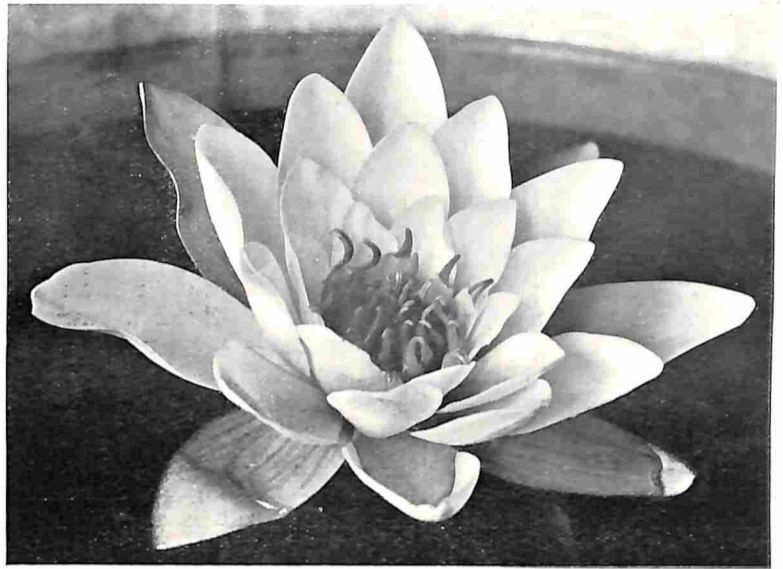

Foto R. H. Herwig

NYMPHAEA'S. NYMPHEA COLLOSSEA

bewuste dienstregeling toont aan, dat men in de zomermaanden van 1847 vier maal daags per „Rijn-spoorweg” van Amsterdam naar Arnhem kon reizen en evenveel keeren in de tegenovergestelde richting. De duur van den geheelen rit bedroeg steeds juist 2 uren en 50 minuten (thans gemiddeld 2 uren), terwijl elke trein destijds aan de vier eenige tusschengelegene stations Abcoude, Nieuwersluis, Utrecht en Driebergen stopte. In de eerste jaren van het bestaan onzer spoorwegen dacht men er in 't geheel nog niet aan, heel kleine plaatsjes en zelfs wel grootere dorpen van een halte te voorzien; waarom zou men zulks trouwens ook gedaan hebben? De eenvoudige buitenlieden waren immers volstrekt niet gewend, zich te verplaatsen en het 's zomers naar buiten trekken, zooals dit thans onder de bewoners der steden een bijkans algemeen gebruik is geworden, kende men toen nog niet. Eerst veel later zijn de spoorwegmaatschappijen ertoe overgegaan, ook de bewoners van de kleinste dorpjes door het vestigen van stopplaatsen in staat te stellen, met hun „boemeltreintjes” op reis te gaan. Het bovengenoemde jaartal staat zonder twijfel als hoogst belangrijk aangeteekend in de annalen der Hollandsche-IJzeren-Spoorwegmaatschappij, immers, eind Mei was de eerste spoorlijn van ons land — die van Amsterdam naar Haarlem — ten slotte doorgetrokken en voltooid tot Rotterdam en den derden der daarop volgende maand voor het reizend publiek opengesteld. Mijn oude zomerdienstregeling is dus tevens daarom merkwaardig, omdat er voor het eerst de naam „Rotterdam” op voorkomt. Zoo waren dan eindelijk na jaren van inspannende voorbereiding, niet weinig verzwaard door veel tegenwerking en door het bestrijden van

1) Deze Maatschappij werd in het jaar 1843 opgericht en in 1890 door de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen (S.S.) overgenomen. De fusie der Nederlandsche Spoorwegen dagteekent van 25 November 1916.

Foto R. H. Herwig

NYMPHAEA'S. NYMPHAE MARLIACCA CARNEA

talloze moeilijkheden van allerlei aard, Holland's drie belangrijkste steden onderling door een spoorweg verbonden! In vergelijking met vreemde naties kwam ons in menig opzicht zoo voortvarende landje nu toch wel eenigszins „met de trekschuit”, want nadat den 15den September 1830 de lijn Liverpool-Manchester voor het verkeer geopend was ¹⁾, moesten er nog verschillende belangrijke verbindingen in Noord-Amerika, België, Duitschland, Saksen, Oostenrijk, Frankrijk en Rusland tot stand komen, alvorens de „stoomwagen” bij ons zijn intrede deed. ☒ Volgens mijn oude „spoorboekje” bestonden er in 1847 aan de lijn Amsterdam-Rotterdam reeds tien tusschenstations, waaronder ons de thans verdwenen naam „Veenenburg” opvalt. Deze halte — genoemd naar het in 1913 gesloopte buitengoed „Veenenburg” — bevond zich ten zuiden van Hillegom; 1 October 1896 werd ze buiten dienst gesteld en na verloop van tijd vervangen door de beide nieuwe stations Hillegom en Lisse ²⁾. ☒ Er bereden dagelijks vier treinen in beide richtingen het geheele traject en bovendien nog enkele, bepaalde gedeelten van de lijn, zooals bij voorbeeld tusschen Amsterdam en Haarlem en tusschen Den Haag en Rotterdam. Welk een ontzettend verschil met tegenwoordig, want als ik wèl geteld heb, rijden er thans op werkdagen 60 treinen van Amsterdam naar Rotterdam en omgekeerd, behalve nog die, welke op enkele baanvakken dienst doen, benevens een tweetal van Amsterdam W.P. via Gouda naar het

Maasstation! — De gemiddelde duur van den geheelen rit bedroeg 2 uur en 40 minuten, terwijl onze snelle, ranke, electriche treinen er ongeveer 5 kwartier over doen, dus nog minder dan de helft van dien tijd! ☒ De officieele inwijding van de lijn Amsterdam-Haarlem had plaats den 20sten September 1839, des namiddags te één uur, de openstelling voor het publiek volgde den 24sten. — Het Amsterdamsche station was feestelijk versierd met groen, bloemen en vlaggen, het muziekcorps van de schutterij deed het zijne om de vroolijke stemming nog te verhoogen en na de gebruikelijke toespraken en redevoeringen namen de autoriteiten en genoodigden plaats in de eveneens kwistig met vlaggedoek en groene

slingers getooide spoorwagens. De trein bestond uit vier diligences, vier char-à-bancs en de groote Engelsche diligence en werd door de beide locomotieven de „Snelheid” en de „Arend” getrokken ³⁾. Af en toe lieten de hoornblazers van de Amsterdamsche schutterij, die mede in een der wagens hadden plaats genomen, zich hooren en aldus arriveerde het gezelschap na verloop van een half uur in de meest opgewekte stemming in de Spaarnestad. Zooals vanzelf spreekt, was ook hier het stedelijke muziekcorps opgesteld en tevens aan de noodige redevoeringen geen gebrek. Op dezelfde wijze werd na eenigen tijd de terugtocht ondernomen, een keurig verzorgde maaltijd in het Amsterdamsche station volgde, en . . . Nederland was zijn eerste spoorweg rijk! ☒ Die eerste spoorwagens waren wèl uiterst primitief! Er bestonden van den aanvang af reeds drie klassen, doch deze werden meestal aangeduid met den naam van het rijtuig, waarin men plaats nam. De deftige eerste-klasse reizigers maakten gebruik van de „diligences”; deze wagens waren natuurlijk het fraaist en . . . gesloten gebouwd. Een

1) De eerste treinen op dit traject werden getrokken door de bekende „Rocket” van George Stephenson. De uitvinder trad bij den gedenkwaardigen „locomotieven-slag”, den 6den October 1829 gehouden bij Rainhill, waar vier machines van geheel verschillend maaksel beproefd werden, glansrijk uit het strijdperk; aan hem werden dan ook de uitgelooftde £ 500 toegekend. De „Rocket” bereikte tijdens dezen wedstrijd op de 3 K.M. lange baan een maximum-snelheid van 45 K.M. per uur, doch liep — in dienst gesteld — gemiddeld 21 K.M. De machine ontwikkelde 12 P.K. en kon bij de genoemde gemiddelde snelheid 17 ton trekken. 2) Voorloopig kwamen er drie andere halten voor in de plaats. 3) Behalve deze beide locomotieven waren er nog de „Hoop” en de „Leeuw”. In de eerste jaren van de H.I.J.S.M. werden de machines slechts door twee Engelsche machinisten gereden en onderhouden, daar nog geen enkele Hollander de kunst verstond, om met het „stoompaard” om te gaan!

plaatsbewijs in deze afdeeling kostte / 1.20 ¹⁾. Reide men tweede klasse, dan moest men zich met een plaats in een der gele „char-à-bancs” vergenoogen, welke eerst open waren, doch al spoedig na het in gebruik nemen van de lijn gesloten werden. De reizigers dezer klasse betaalden 80 cent, voor één rit. Op iedere bank mochten in den eersten tijd zeven personen zitten, doch daar dit bezwaarlijk ging werd genoemd getal weldra tot zes verminderd. — De derde-klasse passagiers reisden in die dagen per „wagon” voor slechts 40 cent per rit. Deze wagens worden beschreven als leelijke, plumpe, bruin-geschilderde spoorwagens, welke natuurlijk in het begin ook geheel open waren en plaats boden voor achttien personen, namelijk zes op elk der drie banken. Op den duur was het reizen in die open wagens in ons onbestendig klimaat echter niet te doen: de passagiers kwamen meer dan eens met slecht weer schier onherkenbaar van stof en roet en soms kletsnat op de plaats hunner bestemming aan, zoodat de directie van de H.I.J.S.M. er ten slotte wel toe besluiten moest, eene, al zij 't dan ook uiterst geringe beschutting aan te laten brengen. Dit geschiedde in den vorm van kleine zeiltjes, die langs de zij-kanten der wagens bevestigd werden en welke niet minder dan twintig jaren dienst hebben gedaan!; nadien kwamen de gesloten derde-klasse rijtuigen in gebruik. ☒ Er waren tevens reeds eenige eenvoudige bagagewagens aanwezig, in een van deze bevond zich een afgeschoten ruimte — een soort van

hok — met plaats voor ongeveer tien personen. Hierin mochten — met toestemming van den stationschef — bedelaars en landloopers kosteloos de reis meemaken; in later jaren werd deze „concessie” echter ingetrokken en het hok voor het vervoer van gevangenen gebezigd. ☒ Men kende destijds bij de spoorwegen nog geen bepalingen als bij voorbeeld deze, waarbij het den telaarcomers ten strengste verboden is, in een reeds in beweging zijnden trein te springen. Verre van dien, want den reizigers werd zelfs vriendelijk verzocht, „zich 15 minuten te voren op de stationsplaatsen te bevinden!” ☒ Achtereenvolgens kwamen de secties Haarlem-Veenenburg, Veenenburg-Leiden, Leiden-Voorschoten, Voor-

Foto R. H. Herwig

NYMPHAEA'S. NYMPHEA COLOSSEA

schoten-Den Haag en eindelijk Den Haag-Rotterdam tot stand en werden deze op verschillende tijdstippen in gebruik genomen, de laatste — zooals reeds hierboven vermeld werd — den 3den Juni 1847. Vooral de aanleg van dit laatste baanvak ging met talrijke moeilijkheden van allerlei aard gepaard, waarvan natuurlijk het leggen van de ijzeren spoorstaven door het veenachtige, drassige polderland niet de geringste was. Maar dank zij het schier onafgebroke, schitterende werk van den eminenten Ingenieur van den Waterstaat Frederik Willem Conrad, gelukte het, de baan de noodige stevigheid te verleen en door het bouwen van spoorbruggen volgens een geheel nieuw, door hem bedacht systeem, Nederland's grootsten vijand (en vriend tegelijk) — het water — te bedwingen. ☒ Doch ook van andere zijde ondervond men meer dan genoeg tegenwerking en wel hoofdzakelijk ten gevolge van de hoogst gebrekkige inrichting der onteigeningswetten uit die dagen. Het ingewikkeldste geval was zonder twijfel de langdurige kwestie over het zoogenaamde „laantje van Van der Gaag”. Dit was de toegangsweg naar een boerenwoning even voorbij het station Delft in de richting van Schiedam; het moest juist door de spoorbaan gekruist worden. De eigenaar wilde het slechts tegen betaling van een ongelooflijk hooge som gelds aan de H.I.J.S.M. afstaan, doch hij verkocht zijn bezitting inmiddels aan een combinatie van eenige grondeigenaars aan de Zandvoortsche laan. Deze heeren waren bereid het bewuste laantje af te staan — zelfs wel zonder eenige vergoeding — doch

1) Men kende in die dagen alleen nog maar de „enkele reizen”; retourtjes, abonnementen, kilometerboekjes en dergelijke zaken kwamen eerst veel later in gebruik.

slechts op voorwaarde, dat de spoorwegdirectie een halte aan de Zandvoortsche laan zou vestigen. Men ging hier echter niet op in en na eindeloos confereeren en procedereen kocht de Maatschappij ten slotte den grond rondom de woning en construeerde Conrad een korte bocht om het laantje heen. Hier langs werden de spoorwagens door een locomotief, voorzien van een bijzonder soort wielen — een zoogenaamd draaistel of bogie — getrokken, of eigenlijk gesleept, en daarna weer aan een gewone, steeds gereedstaande locomotief gekoppeld. Deze bocht moet zóó scherp zijn geweest en het passeeren er van inderdaad zóó gevaarlijk, dat er reeds na enkele dagen een hevig protest van vele zijden opging en de

TABAK EN SIGAREN,
J. G. VAN KEMPEN VALK
Leidschestrant, hoek Kerk-
straat, No. 31, te
AMSTERDAM.

HOLLANDSCHE IJZEREN SPOORWEG.

van AMSTERDAM naar ROTTERDAM. 15 April 1851.

Amster- dam.	Schre- dam.	Rotter- dam.	Amster- dam.	Schre- dam.	Rotter- dam.
8 u. 50m.	8 u. 45m.	8 u. 50m.	8 u. 50m.	8 u. 45m.	8 u. 50m.
11 —	11 —	11 —	11 —	11 —	11 —
4 — 50	4 — 45	4 — 50	4 — 50	4 — 45	4 — 50
7 — 50	7 — 45	7 — 50	7 — 50	7 — 45	7 — 50
8 — 50	8 — 45	8 — 50	8 — 50	8 — 45	8 — 50

van ROTTERDAM naar AMSTERDAM.

Rotter- dam.	Schre- dam.	Amster- dam.	Rotter- dam.	Schre- dam.	Amster- dam.
7 u. —	7 u. 10m.	7 u. —	7 u. —	7 u. 10m.	7 u. —
9 — 50	9 — 40	9 — 50	9 — 50	9 — 40	9 — 50
12 —	12 — 10	12 —	12 —	12 — 10	12 —
1 — 45	1 — 35	1 — 45	1 — 45	1 — 35	1 — 45
7 — 45	7 — 35	7 — 45	7 — 45	7 — 35	7 — 45
10 — 45	10 — 35	10 — 45	10 — 45	10 — 35	10 — 45

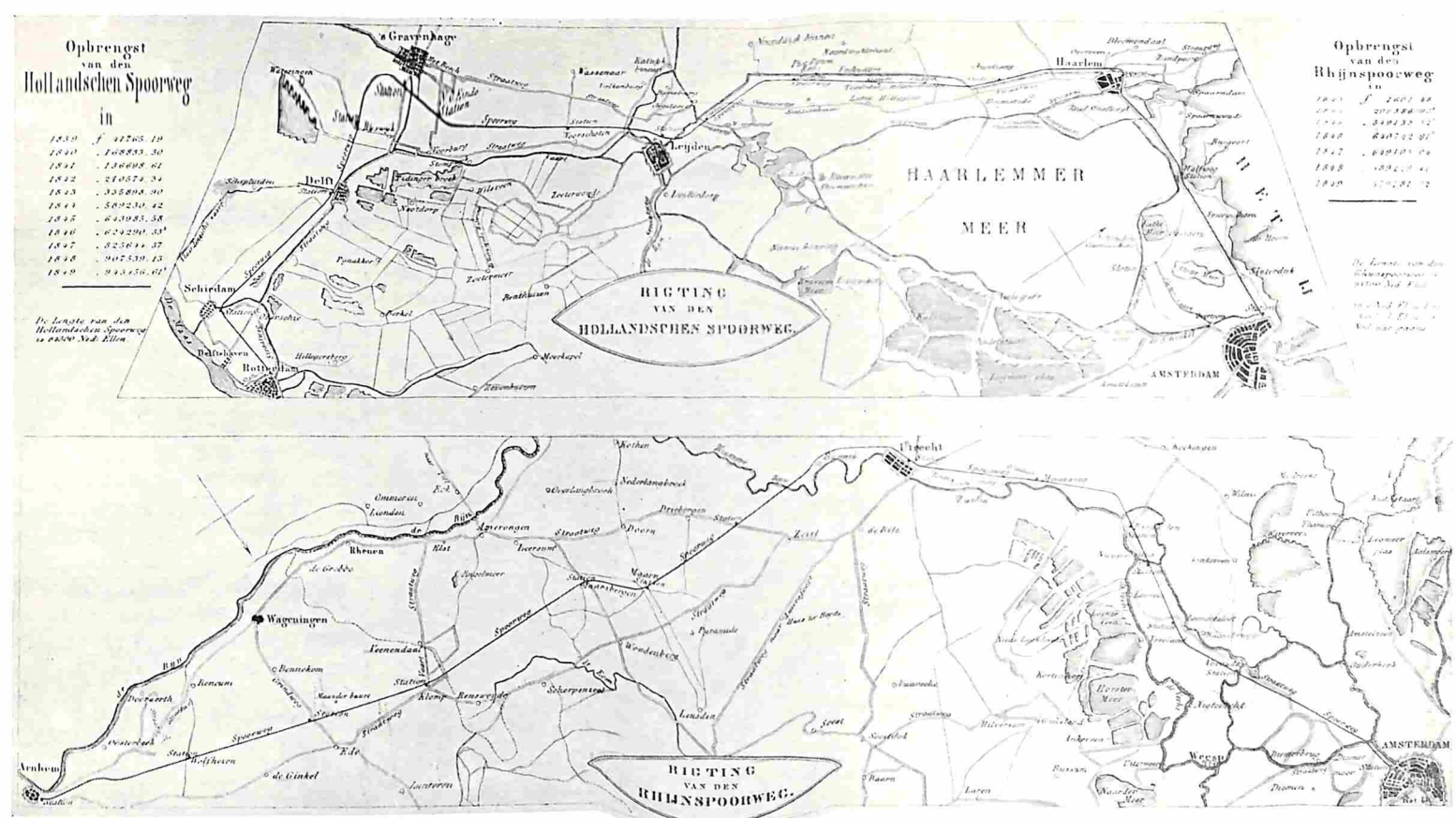
Op Zon- en Feestdagen zal aan de Hellen, behalve aan de Hellen op werkdagen, met alle Treinen worden opgehouden.
Op de Hellen, welke met een * zijn aangegeven, worden Reizigers ongenomen, voor zoverre er plaats in de Rijtuigen is.

ONS „SPOORBOEKJE” IN 1847. SIGARENZAKJE MET SPOORWEGDIENSTREGELING

gers uit het jaar 1847, waarvan er ongetwijfeld nog velen met angst en vreeze in een der primitieve diligences, char-à-bancs of wagons plaats namen, vermoeden, dat het zwarte, rook en vonken brakende monster, waardoor zij volgens hun oordeel in zulk een „duizelingwekkende vaart” voortgetrokken werden, reeds na verloop van tachtig jaren grotendeels van deze spoorlijn gebannen zou zijn en dat de spoorwagens zich voortaan schijnbaar „vanzelf” met meer dan de dubbele snelheid over de stalen banden zouden gaan voortbewegen! En hoe zal dit alles zijn, wanneer we wederom tachtig jaren later schrijven? . . . Bij het opruimen van een lade kwam me een Handelsblad van eenige jaren geleden in handen, waar in een achtste pagina de dienstregeling der K. L. M. stond vervat. Reeds nu naderen we een omvangrijker luchtgids. En straks zal de treingids van thans, zelfs de „Bradshaw” c.s. overbodig zijn geworden! *Tempora mutantur et nos mutantur in illis!* ²⁾ . . .

1) Deze is afgeleid van de maat der oude Engelsche diligences, namelijk 5 Engelsche voeten, gemeten tusschen de buitenkanten van de wielen. De normaal-spoorbreedte wordt tegenwoordig algemeen voorgeschreven; in Rusland is echter die van 1,525 meter gebruikelijk. 2) De tijden veranderen en wij veranderen daarin.

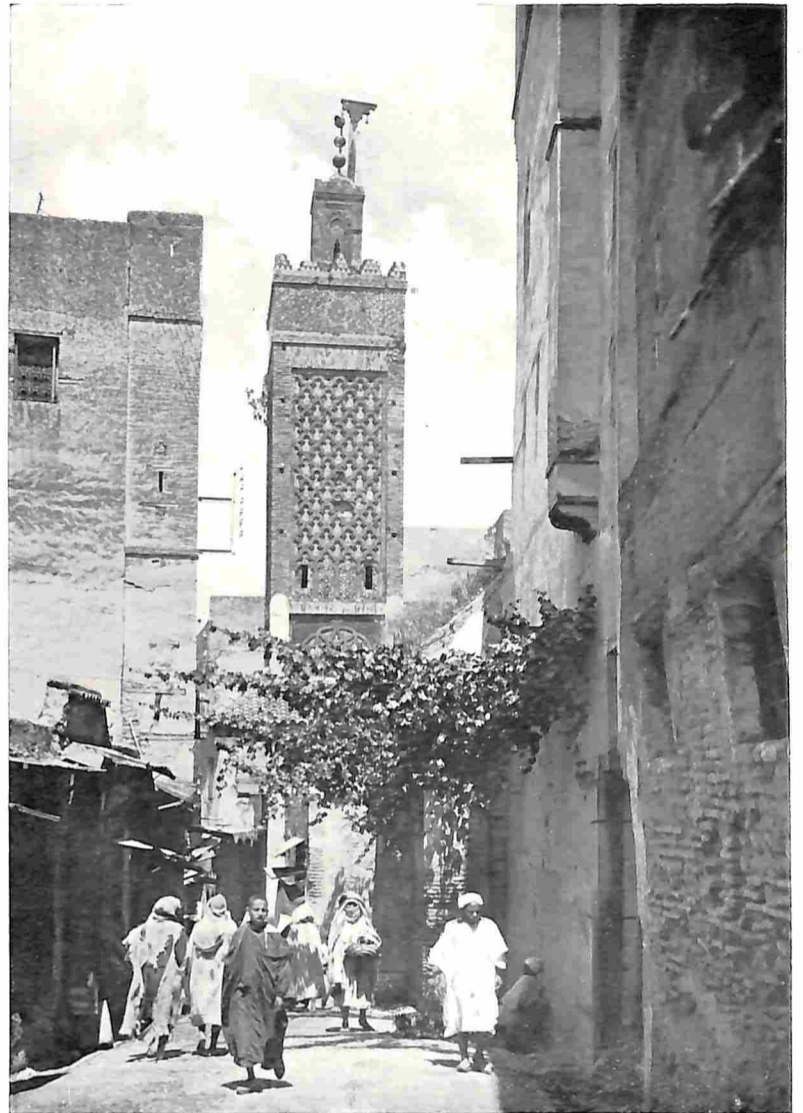
A. W. FRANCKEN

ONS „SPOORBOEKJE” IN 1847. TWEEVOUDIG SPOORWEGKAARTJE ZOOALS DAT VOORKOMT IN EEN PARTICULIER BOEKJE UIT 1850 (UITGAVE LOMAN, AMSTERDAM)

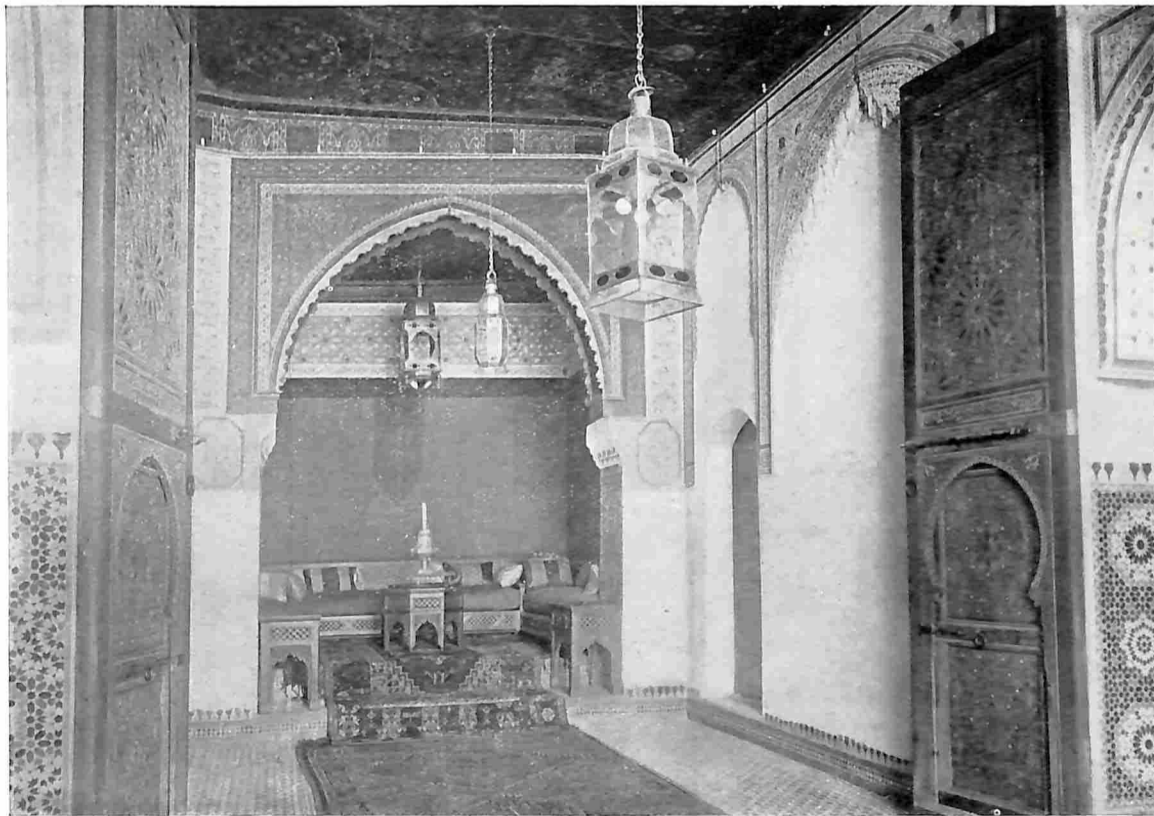
MAROKKO

DE zeden en gewoonten der Arabische rassen zijn nog zuiver bewaard en worden nog streng nageleefd in het min of meer wilde Marokko. De geniale geest van den maarschalk Lyautey heeft ervoor gezorgd, dat Westersche invloed mogelijkerwijze in zoover tot dit land kan doordringen als deze de Marokkaansche ontwikkeling schraagt. Om zoodoende dit ras te behoeden voor een wissen ondergang of totale ontreddeering, waartoe het zou zijn gevallen. Wij hebben ons kunnen overtuigen hoe deze krijgsman, niet alleen een der grondigste Europeesche kenners der arabische mentaliteit is, maar bovendien een uiterst ontwikkeld kunstgevoel bezit. Waar huizen en gebouwen van sprookjesachtige schoonheid en kleurenpracht in verval waren, heeft Lyautey tot algeheel herstel opdracht gegeven. En deze merkwaardige man, die een land, bestaande uit zeer samengestelde en lastige elementen, van gedaante moest laten verwisselen, vond nog tijd om op deze herstellingswerken persoonlijk het toezicht te houden. Als de Marokkanen hun plichten en gevoelens verzaakten en het herstel te gemakkelijk en te grof geschiedde, gaf hij opdracht tot afbreken en toonde den werkmeesters en werklieden, hoe hun voorgangers zoo iets tot stand brachten, hen aanvurend en inspireerend, tegelijkertijd een grondige technische kennis van zaken aan den dag leggend. ☞ Aan Lyautey danken wij het, schoonheden te kunnen zien, dewelke anders zeer zeker óf in groot verval óf ineengestort zouden wezen. En tevens stichtte hij in elke belangrijke plaats instellingen, aan wier hoofd een inspecteur des beaux-arts staat, die uitsluitend heeft te zorgen, dat de kunst in alle richtingen bewaakt wordt, dat den arabieren geleerd wordt hoe weer mooi aardewerk te bakken, hoe weer niet kleurverschietende tapijten te fabriceren, de machinale bewerking van het koperwerk tegengaat, het lederwerk vervolmaakt, en zonder eenige pressie of invloed op de geestelijke uiting, deze toch tracht te ontwikkelen en tot bloei te brengen. ☞ Wie de prullen en den rommel uitgestald in de kraampjes nader bekeken heeft en welke voorwerpen er zoo goed als uitsluitend zijn om tegen hooge prijzen aan de vreemdelingen te worden verkocht, wie zich overtuigen kan wat er naar den vreemde wordt gezonden aan machinaal en minderwaardig bewerkte voorwerpen, dewelke dan gelden voor de zoo „naieve” voortbrengselen der Marokkaansche kunst, die zal niet anders dan verheugd zijn, dat door Frankrijk's arbeid nog mogelijkheid bestaat om werkelijke Marokkaansche kunst te krijgen. ☞ Zoover is men echter nog niet gekomen het fabriceren van al deze minderwaardige prullen volkomen te onderdrukken, want Marokko is een protectoraat, maar men poogt het toch

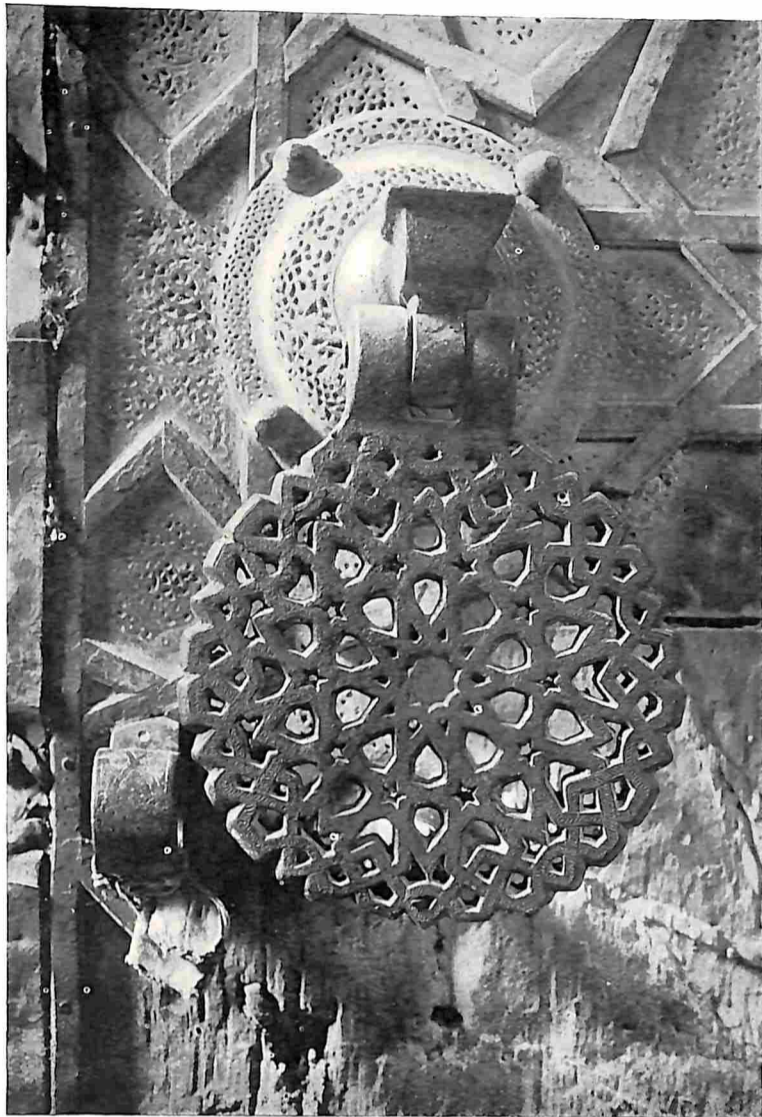
MAROKKO. MOSKEE TE FÈS

op velerlei wijze zooveel mogelijk tegen te gaan. ☞ Voor wie Casablanca twaalf jaar geleden kenden, moet het waarlijk een wonder zijn, hoe alweer Lyautey binnen enkele jaren dit tot een prachtige stad wist te herscheppen. Wij althans hadden bij het binnentreden ervan een prettigen en frisschen indruk, prettiger en frisscher dan van vele andere Oostersche havenplaatsen. Wij bewonderden er de eigenaardig geconstrueerde Tour de l'Horloge op de Place de France, de Marabout van Sidi Kairouani, welke vanuit een bepaalden gezichtshoek een

MAROKKO. IN HET PALEIS DAR JAMAI TE FÈS

schilderij vormt, dat zonder weglating of toevoeging een meesterwerkje van compositioneele kunst zou worden. Als mooie uitingen van „Art décoratif” trof ons l'Eglise St. François en het fraaie postkantoor. Gedurende onze wandelingen door smalle en bredere straatjes werden wij een oogenblik tot stilstand gebracht voor een hotel, waar wij op een groot bord in de hal bevestigd, tot onze verbazing lazen: „Défense d'uriner”. Het zullen wel eigenaardige gasten zijn, die in dat hotel afstappen. Op het terras van een groot café op de Place de France werd voor het eerst gepoogd ons in de verleiding te brengen, prachtig gekleurde tapijten te koop. De prijzen waren astronomische getallen gelijk, en toen wij om bewijs van fabricatie-echtheid vroegen, werd aan ons geen aandacht meer besteed. En onmiddellijk werden de nieuw aangekomenen als „die ter zake kundig

MAROKKO. DE KLOPPER VAN DE GROOTE MOSKEE KAROUINE TE FÈS-MEDINA

schenen" gesignaleerd. ☼ Om van Casa naar Rabat te gaan, maakten wij gebruik van een dienst per autocar, waarin prachtige luxewagens loopen. Wij hadden ons voorbereid op een ongekende afwisseling van landschappen, maar werden diep teleurgesteld. Geheel den tocht zagen wij niets anders dan uitgestrekte vlakke velden, gelijk onze Hollandse weiden, waarvan echter de plantengroei was verbrand. Soms ontdekten wij een arabier bezig zijnde den grond te ploegen. Het scheen als sneed hij er met een zakmes in, want nauwelijks beroerde zijn ploeg den grond. Deze kwam ons zéér vruchtbaar voor en het verbaasde ons zulk een prachtigen grond zòd verlaten te vinden. Onze waarnemingen werden te Rabat bevestigd, de grond is inderdaad zòd vruchtbaar, dat ze nauwelijks behoefte bewerkt te worden. Doch aan Europeanen kan men bewerking moeielijk overlaten, aangezien de ongemakken met de eigenaars groot zijn. Koopt een Europeaan een stuk grond van een groep zich verklarend als uitsluitende eigenaars en begint hij den grond te bewerken, dan komen later andere eigenaars opdagen, die òòk hun deel opeischen, en is beoordeeling en rechtspreken hierover dikwijls een zeer delicate kwestie. ☼ Rabat is de Residentie-stad. De gebouwen, welke de Residentie vormen zijn alle nieuw of in aanbouw, ze zijn en worden

alle in modernen stijl „art décoratif" opgetrokken. Ze kunnen zich wonderwel vereenigen met de arabische gebouwen, wyl de „art décoratif" oorspronkelijk sterk door den marokkaanschen bouwstijl is beïnvloed geworden en er in deze gebouwen vele marokkaansche motieven zijn opgenomen en verwerkt. Het klimaat is er verrukkelijk door de gunstige ligging dicht bij de zee. ☼ Te Fès echter eerst kwamen wij in het echt arabische leven. Lyautey heeft alweer gezorgd, dat de Europeesche stad van elke Arabische stad minstens vijf KM. moet verwijderd zijn. Zoo bestaat Fès in werkelijkheid uit twee steden, waarvan de Arabische ons ditmaal het meest interesseert. ☼ Van alle plaatsen in Marokko is Fès de stad, waar de zeden en gewoonten der Marokkanen het krachtigst gehandhaafd worden. De pacha is dan ook een zeer streng en vroom man. Een geschiedschrijver in het verleden sprak over Fès als de stad der wijsheid, der geleerdheid, van den vrede en van het geloof, gastvrij voor de vreemdelingen. Het is de plaats der nieuwe gedachten, der doktoren, der rechters, der dichters. ☼ Dat deze geschiedschrijver, wat betreft de wetenschap der medicijnen te goeder trouw is geweest, behoeven we niet te betwijfelen. Voor ons is deze arabische stad onbeschrijfelijke modder, als het regent en even onbeschrijfelijke stof, als de felle zon schijnt. Men moet eerst wennen aan de stinkende lucht, welke er hangt, gelijk aan het dansen van een schip op zee. Ieder Europeaan, die tot haar binnendringt, krijgt bij verlaten dezelfde ziekte als men die krijgt van de zee. Zij is een infectieplaats bij uitnemendheid, waar men geen stuk kan eten of geen slok drinken, zonder zich overtuigd te hebben, dat alles goed gekookt of gedesinfecteerd werd. Op honderd arabieren zijn er minstens vijftig door de pokken geschonden en van de vijftig overgeblevenen twintig aan deze ziekte bezweken. Typhus, diphtheritis, dysenterie zijn er gewone verschijnselen. Een Europeesche dokter is hier dan ook een heilige. Als hij verschijnt, wordt hij aangekondigd door aanbidders, die schreeuwend en krijschend, plaats maken in de drukke nauwe straten, opdat hij zonder eenige stoornis passeeren kan. Hun wetenschap der medicijnen is in zulk een staat, dat, zooals een stafofficier verklaarde, een militair toegerust met een kistje jodium en kinine meer doet dan duizend tot de tanden gewapende soldaten. Het toont tegelijkertijd hoe de militaire macht hier denkt. Wij mochten dikwijls een groote cultuur en een breeden kijk bij de militaire autoriteiten waarnemen. ☼ Ook hoofdziekten zijn schering en inslag en er bestaat zelfs een charmant sprookje over een sultan, die aan deze vernederende ziekte leed.

(Wordt vervolgd)

LODEWIJK BOSCH

MAROKKO. EEN PARTICULIERE WONING TE FÈS-MEDINA
EEN ARABISCHE VROUW BIJ DE THEE

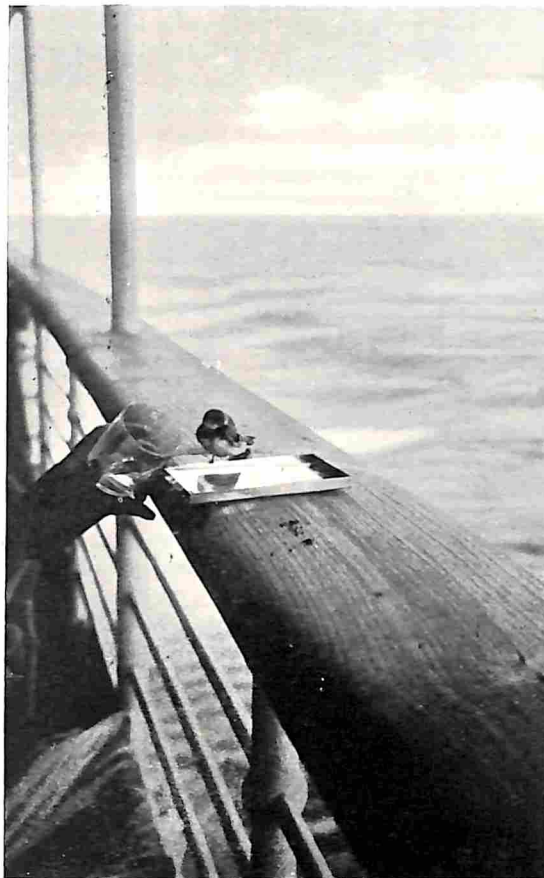
IN VOLLE ZEE

BIJ een eenigszins langdurige zeereis zijn het vaak kleine bijzonderheden, die de dagelijksche eentonigheid van de immer aangolvende zee breken. Bijna altijd, als een schip den haven verlaat, zijn er eenige vogels die te laat een goed heenkomen naar het vasteland zoeken en dan gedwongen meer of minder lange vaart meemaken. Tijdens de reis die ik met den nieuwen mailstoomer „Christiaan Huygens” van de Maatschappij Nederland maakte, waren er onder andere twee gele Kwikstaarten, die elken dag een bezoek afstaken in de verschillende salons om daar allerlei insecten te vangen. Gedurende de reis streken herhaaldelijk in volle zee zwermen zwaluwen, die blijkbaar op den trek naar het Zuiden waren, op het schip neer. Meestal waren die dieren schuw en vlogen op zoodra men er dichterbij kwam. ☒ In de Roode Zee echter streek een zwerm neer, die het onderweg blijkbaar zwaar te verduren had. De vogels waren tenminste uitgeput en zaten te slapen op de railing van het schip. Van een dezer slaagde ik erin een foto te nemen. Deze was dermate uitgeput, dat ze telkens dreigde van de railing af te vallen. Bovendien sperde ze telkens den bek wijd open, waaruit wij concludeerden, dat ze gebrek aan water had gehad. Spoedig hadden wij een glas water bemachtigd en de vogel begon gulzig te drinken. Daarna trachtte zij zich geheel in 't glas onder te dompelen. Wij goten daarna het glas over de vogel leeg, wat blijkbaar een zeer aangename sensatie veroorzaakte. Het beestje voelde zich blijkbaar volkomen op haar gemak. Zij klauterde uit zich zelf op de hand van een der passagiers en ging toen een dutje doen. U ziet dit op de foto vastgelegd.

Dr. E. A. KREIKEN

DE BRIEVENBUS

EEN tamelijk groot, welvarend dorp. Een mooie breede straatweg, aan beide kanten forsche boomen, vriendelijk uitzierende huizen met vrolijke tuinen, veelkleurig door al hun bonte bloemen. Hier en daar een boerderij, vruchtboomen er om heen, onder de ramen donkere en lichte muurbloemen, die hun zoete lucht over den straatweg heen zenden. ☒ Een eindje verder, parallel met den straatweg, loopt de vaart. Bijna statig zou hij zijn tusschen de hooge populieren, als er niet telkens de schepen waren en het vrolijke roepen der schippers. ☒ Hoe vredig en stil is dit dorp. Ja, zoo schijnt het. Want hoe zou het kunnen bestaan, dat er in een dorp twee hoofdwegen zijn, de „Straat” en de „Vaart”, en dat men niet altijd en immer om den voorrang twist? Nooit wordt dat uitgemaakt en daarom is er altijd ruzie en omdat er altijd ruzie is, zitten de bewoners elkaar ook altijd zooveel mogelijk dwars. En bij de inwoners blijft het niet. Ook de gemeenteraad zal partij moeten kiezen en moeten beslissen het belang van de „Vaart” te zullen behartigen of de „Straat” in hun trots te stijven. ☒ Want dringend is het verzoek der Vaartbewoners aan den Raad, een eigen brievenbus te mogen hebben. Het postkantoor, dat aan den straatweg ligt, is zoo ver af. Om even een brief te posten moeten velen wel 20 minuten loopen. Dat is een belangrijke kwestie. Zoo maar een nieuwe brievenbus er bij. Daar moet over gedelibereerd worden, breedvoerig. Maar ach, alras blijkt, hoeveel politiek achter deze kwestie verborgen is. Heeft de „Vaart” het recht zoo iets te eischen, daar er toch een volledig postkantoor aan de straat is? Moeten dan de Vaartbewoners voor elken brief dat heele eind loopen midden uit hun werk, of soms alles bewaren tot de middagwandeling 's Zondags? Heviger wordt er betoogd, voor en tegen. Het is zoo maar niet in orde. Maar steeds heftiger wordt de aandrang van de vaartzijde,

IN VOLLE ZEE. . . . HET BEESTJE
VOELDE ZICH BLIJKBAAR VOLKOMEN
OP HAAR GEMAK . . .

en eindelijk krijgen zij hun bus. Den slager valt het voordeel te beurt, dat de bus komt te hangen aan zijn huis. Hoe triompheert de „Vaart”, hoe vaak wordt het wandelingetje naar de bus gedaan, wat een prettige gelegenheid even een praatje te maken, al is het midden onder het werk! ☒ De „Straat” kijkt vol minachting naar dat onoogelijke busje, praat veel over hun postkantoor en voelt heimelijk lust tot wraak. ☒ Wat is er gebeurd?! Waarom is de postbode dezen Zondag zooveel vroeger dan anders bij de kerkdeur. Waarom groet hij den koster niet, die aan de straat woont. Waarom kan hij bijna niet wachten tot de eerste Vaartbewoner, die daar op zijn gemak komt aanwandelen, bij hem gekomen is. Laat hij toch wat harder loopen! Ziet hij dan niet hoe het vreeselijke nieuws op zijn tong brandt? „Heb je 't al gehoord”, Neen, wat zou hij gehoord hebben. Dan vertelt hij opgewonden, telkens weer uitvallend tegen die smeerlappen van de „Straat”, hoe hij vanmorgen vroeg de bus kwam lichten, hoe geweldig hij schrok, toen hij zijn hand er in stak, want dat de bus vol straatvuil zat! 't Is zonde, en dat nog wel op Zondag. Daar komen steeds meer menschen aan; de mannen blijven staan en allemaal krijgen zij te hooren die schandelijke daad en allemaal zijn zij het er over eens: dat is natuurlijk iemand van de „Straat” geweest. Heftig bewogen gaan zij eindelijk de kerk binnen. ☒ 't Heele dorp geraakt in opschudding. Want bij dien eenen keer blijft het niet. Elken Zondagochtend vindt de postbode weer hun brievenbus vol vuil. Niemand weet, wie het doet; zelfs de veldwachter kan op niemand zijn vreeselijke verdenking doen rusten. 't Wordt nu toch al te bar. Gelukkig, er daagt uitkomst. Den nacht van Zaterdag op Zondag zal een bewaker wacht houden bij de brievenbus. Wee dengene, die zich in zijn buurt durft vertoonen! En zoo de snoodaard het toch nog wil probeeren, dan wordt hij natuurlijk gesnapt en is voor eeuwig gebrandmerkt. ☒ Kan het onmogelijke geschieden? Hoe kan er den volgenden morgen wel twee keer zoo veel vuil in de bus zijn, als de duivel niet in 't spel is? De postbode weigert nog een keer die bus te lichten. Voor den duivel moet je ontzag hebben. Diepe verslagenheid over het heele dorp. ☒ Maar er is een slim schippertje, die wel eens wil zien of hij dien duivel niet te pakken kan krijgen. Om hem te bedotten moet hij vroeger opstaan en dat kan niet, want hij heeft er zijn nachtrust wel voor over. En in den tuin van den slager, met 't oog op de bus, waakt hij den

ganschen nacht . . . en begrijpt. ☒ Den volgenden morgen staan weer de mannen in een grooten kring voor de kerk, besprekend het vreeselijke raadsel. Half volwassen jongens er om heen, begeerig om mee te hooren hun gesprekken. ☒ Daar komt het schippertje aan, vrolijk over wat hij alleen nog weet. Rustig voegt hij zich bij den kring. Stil, hij gaat wat zeggen: „Mannen”, en zijn arm wijst recht naar den bewaker, „ik zou den schuldige met mijn vinger kunnen aanraken”. En de bewaker? Zijn voorgenomen kerkgang bleef achterwege dien Zondag. Maar de brievenbus hangt er nog.

J. C. VAN LEEUWEN

OOM SNUFFEL

(Vervolg)

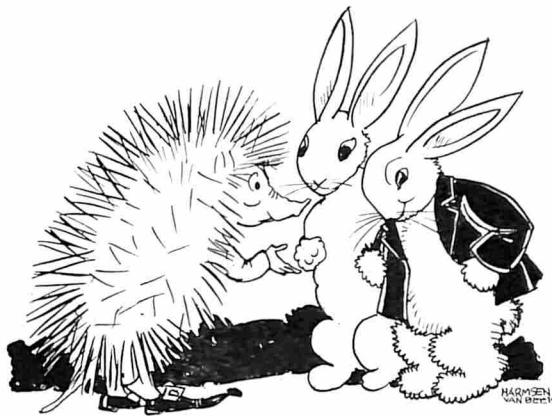
DAARNA ging hij voor den winkel zitten en wachtte. Hij roerde het slablad niet aan, ofschoon het appetijtelijk geurde en hij nog niet geheel er al verzadigd was. Ten slotte ging hij er op zitten om het niet te zien. Oom Snuffel was iemand! ☒ Het duurde een lange poos, maar er kwam geen konijn. ☒ „Zouden hier werkelijk geen konijntjes zijn”, dacht oom Snuffel, „dan kon ik toch zoo goed als vrij graven en het slablad zelf eten”. ☒ Hij trok het aarzelend een eindje onder

zijn achterpooten uit. Maar hij bleef standvastig. Oom Snuffel was groot van ziel! Zoo zijn er weinig! ☼ Eindelijk verscheen er iets wits in 't kreupelbosch. Oom Snuffel spiedde bang. Ja, het was een konijntje, maar een spierwit. Zoo iets had oom Snuffel nog nooit gezien. Moesten dat eventjes voorname lui zijn. Hij keek benepen naar zijn grijsbruin jasje en streek het onwillekeurig met zijn voorpooten glad. Per slot was het hier een totaal vreemd land. ☼ Het witte konijntje had het slablad onder oom Snuffel's achterpooten opgemerkt en kwam pijlsnel op hem af. Toen ging hij opzitten terwijl hij behaagziek zijn licht snorretje met z'n poot opstreek. ☼ „E — pardon”, zei het witte konijn eindelijk. „M-m-m is mijn naam”. „De taal is gelijk aan de onze”, dacht oom Snuffel, „alleen brauwt hij een beetje en zegt è”. ☼ Toen zei hij: „Snuffel”, en legde beleefd zijn ooren naar voren. „Wat een mooi slablad”, fleemde meneer M-m-m en consumeerde het zonder meer. ☼ Oom Snuffel stond onwillekeurig op en zag vol weemoed, hoe het kostbaar bezit, dat merkantiel moest werken, bij stukjes en beetjes verdween. Nu moest hij dadelijk dien langen weg nog eens loopen en zijn zelfbeheersching was ook vergeefs geweest. Het was weg. Het had ook in zijn maag kunnen zijn. ☼ „Ik wilde het eigenlijk verkoopen”, beweerde hij ten slotte bedeesd en wees met z'n poot op zijn opschrift in den grond. „Heel lekker”, zei meneer M-m-m, „het is laituu”. ☼ Meneer M-m-m was als tam konijntje geboren en niet vrij van menselijke décadence, zooals hij zelf beweerde. Daarom onderscheidde hij de verschillende soorten sla met Fransche namen. Correct hoefden die niet te zijn. ☼ „Als iets weg is, is het 't zelfde of het laituu heette of niet”, dacht oom Snuffel. „Ik wilde het inruilen voor bouwterrein, zei hij toen kalm en rustig, want nu het er zoo mee stond, imponeerde het witte vel hem niet meer. „Als ik u dus verzoeken mag, als u alles naar binnen hebt. U zult mij wel inlichtingen kunnen geven”. ☼ Hij trommelde dreigend met zijn achterpooten. Meneer M-m-m werd beleefder en slikte snel de rest door. Men moet altijd snel de rest doorslikken, als anderen met hun achterpooten trommelen. ☼ „Beste meneer Snuffel”, zei hij en maakte een vage beweging met zijn poot, „bouwterrein ruilen? Hier is alles vrij. Denkt u, dat ik hier in „full dress”, zou rondwandelen, als het hier een dichtbevolkte streek was? Neen, geen haar op mijn kop! Het is hier een oude bezitting van zoogenaamde menschen — een soort rooftuig van groote afmeting — maar zij is onbewoond, alleen het roofdier, dat de sla verbouwt, leeft er op. Ik ben eraan ontsnapt en daarom ga ik niet graag in den tuin. Het is wel alles uiterst verzorgd, maar het blijft toch — wat zal ik zeggen — een soort voogdij. Dat past mij niet. En daarbij zijn de roofdieren, die de sla teelen, slechts gedeeltelijk getemd. Je weet nooit, of ze je niet opeens doodslaan. O, daar kan ik u dingen van vertellen”. ☼ Oom Snuffel rilde. „Maar dat is verschrikkelijk”, jammerde hij, „ik was al zoo blij, dat ik deze bedden sla ontdekt had. Ik heb vrouw en kinderen!” ☼ Meneer M-m-m klopte oom Snuffel begrijpend op den schouder. „Houd den moed er maar in, jongmensch”, zei hij beschermend, „ik zal je de veilige plekken en de juiste ingangen toonen, er is geen staartbreedte gevaar bij. Daarvoor geef je mij dan een hol en je breng mij 't eten op mijn kamer. Ik ben nerveus en kan niet werken.

Ook kan mijn full dress er niet tegen — è. Eigenlijk hoor ik hier heelemaal niet, maar ik wil je een plezier doen”. ☼ Oom Snuffel's goede hart zwol van dankbaarheid. „O, dolgraag — en kan men hier graven?” „Zeker, geneer u niet.

Weet u wat. Laat ons een bouwvereniging oprichten. Dat wil zeggen: u graaft en ik richt op”. ☼ Oom Snuffel spitste de ooren. „Wat is dat, een bouwvereniging?” Meneer M-m-m wiegde zich bedachtzaam op zijn achterpooten. „Dat is een menselijke inrichting. Het is een bouwvereniging, als men veel hopen bouwt en er niemand inlaat”. ☼ „Ja — maar dan?” „Dan laat men er toch iemand in, maar alleen tegen sla”. „Aha”, dacht oom

Snuffel, „dat is merkantiel en wel in grooten stijl, in hup-tempo”. ☼ „Per slot”, vervolgde Meneer M-m-m en hij klakte met zijn tong, „zit u hier zoo alle dagen, u trommelt een deuntje met uw achterbeenen en u eet de sla, die anderen halen — laituu of wat u maar wilt. Dat is voornaam. Dat is decadentie — è . . .” ☼ „Neen, dat is niets voor mij, ik moet

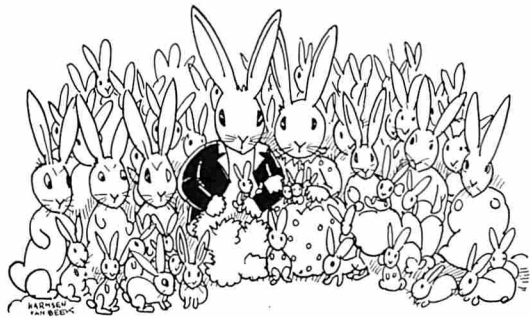

. . . HET WAS EEN EGEL . . .

mijn pooten kunnen bewegen”, zei oom Snuffel, „maar overigens is het natuurlijk allemaal prachtig mooi”. ☼ „Nu ja, daar kunt u overdenken, zooals u wilt”, meendemeneer M-m-m een beetje uit de hoogte, „jelui boeren bent nu eenmaal niet anders. Ik kan me dat niet permitteeren bij mijn full dress, begrijpt u, en in 't algemeen in mijn decadenten toestand”. ☼ Meneer M-m-m blies voornaam door zijn neus. „Maar nu aan 't werk. U graaft en ik richt op — en 's avonds, vergeet u asjeblijft niet, dat ik dan laituu gebruik, maar alleen de malsche binnenste bladen — en, nietwaar, op mijn kamer . . .!” ☼ Meneer M-m-m nam ongegeneerd zijn gemak in het hol, dat oom Snuffel voor groentewinkel bestemd had. Edoch oom Snuffel hupte zoo snel hij kon naar de slabedden, nadat hij zich een uitleg had doen geven omtrent den ongevaarlijken ingang, want nu moest hij nog veel meer draven. ☼ Hij moest er nog éen meer den kost geven en nog wel een, die nerveus was en die alleen de binnenste bladeren at. Maar daarvoor richtte hij immers op. Alleen maar graven en voedsel aansleepen moest oom Snuffel. O, oom Snuffel was zoo dankbaar! 's Avonds was hij al aan 't graven en in den maneschijn groef hij ook nog door. ☼ Oom Snuffel was er altijd met hart en ziel bij, wat hij ook ter poot nam. Zoo groef oom Snuffel en zoo verliep de tijd. Het was hard werk en het éene hol na het andere werd aangelegd met kunstige gangen, alles keurig gescheiden en toch geëigend voor het familie-leven, door wandelgangen en conversatiezalen verbonden. Er ontstonden ook talloze voorraadkamers, alles zeer zaakkundig en volgens een wel-overlegd plan, want oom Snuffel was een meester in ondergrond-bouw. Bijzondere zorg werd aan de binnenhuis-kunst besteed en de fauteuils voor den winterslaap beantwoordden aan de strengste eischen van den modernen tijd. ☼ In het eerste begin groef oom Snuffel alleen en eigenpootig. Later groeven kinderen en kinds-kinderen mee. Men groef of zamelde voorraad voor den winter. ☼ Alleen meneer M-m-m groef niet en zamelde niet. Hij drentelde alleen maar door de afgewerkte vertrekken, sprak van decadentie en laituu en kneep dollend de jonge konijnmeisjes in de lepels. Meneer M-m-m was een echte man-van-de-wereld. Dat zit 'm daarin, dat je door afgewerkte vertrekken drentelt en over kool alleen dan spreekt als ze een Franschen naam heeft. Correct behoeft die niet te zijn. ☼ Maar meneer M-m-m zou nog treurige ervaringen opdoen, daar de afgewerkte vertrekken hoe langer hoe minder door de arbeiders afgestaan worden om in te drentelen. Dat is een verschrikkelijke teeken des tijds. Hoe licht kan zoo het ras der mannen-van-de-wereld uitsterven benevens het drentelen en het van-kool-spreken! Maar zoo ver zijn we nog niet — ik bedoel natuurlijk in deze konijn-geschiedenis. ☼ Er komt nog iets heel anders en oom Snuffel moest nog een gruwelijken stoot van het noodlot doorstaan, voor en aler hij er heelemaal was en met hem zijne vermenigvuldigde familie. De ondergrond-bouw was nu juist zoo ver gevorderd, dat een deel der hopen gemist kon worden en bestemd om te verhuren. De hopen werden met mos gemeubileerd en dat wel chic en comfortabel, zooals trouwens nu alle lokaliteiten het stempel droegen van gedegen welstand, die op pooten stond. Meneer M-m-m leerde een openingsrede uit 't hoofd, die begon met laituu, en studeerde juist een heerschers-pootbeweging in, toen de onheilsmare weerklonk, dat er slangen gezien waren in de vertrekken.

(Slot volgt)

Vertaling van M. P. DIAMANT—DE VRIES

. . . TROONDE TEMIDDEN VAN ZIJN FAMILIE . . .

HET JONGE FERRARA

Uit het Poolsch door

KAZIMIERZ CHLEDOWSKI

3)

(Vervolg)

GIOVANNI Battista Mantovano schreef een distichon op zijn dood, waarin hij in korte woorden den zielestrijd van dezen buitengewonen man beschrijft. De wijsgeer is een heilige geworden:

Picus Joannes, coelos elementa Deumque
Doctus, adhuc iuvenis, sanctificatus obit.

Giovanni van Mirandola opent de rij dier kranke zielen der Renaissance, die, ontevreden met zich zelf en met de godsdienstige en maatschappelijke toestanden, tot het mysticisme vervielen. Uit de werken van Giovanni spreekt tot ons een man met een ongehoord geheugen, wiens geest de geheele wetenschap van zijn tijd omvatte, die echter ten leste den gezonden kijk op de dingen verloor en in een chaos van theologie, filosofie, kabbala, magie en natuurwetenschappen verward raakte, waaruit hij zich niet kon bevrijden. Giovanni wilde, gelijk vele zijner tijdgenooten, de filosofie van Plato met de Christelijke idee, de wetenschap met het geloof, verzoenen. Een onmogelijke taak, welke deze gevoelige geest geheel in de war bracht. ☼ De geslachten der Noord-Italiaansche hoven waren meerendeels met elkander verwant. Zoo was de zuster van Giovanni Pico van Mirandola, Catharina, gehuwd met haar buurman, Leonello Pio van Carpi, van het huidige stille stadje, waar het schitterende slot der Pio's en de kerken getuigen, dat eertijds ook hier de geest der Renaissance heerschte. Deze twee hoven, te Mirandola en Carpi, wedijverden met elkander in het beoefenen der kunsten en wetenschappen. De Pio's van Carpi behoorden tot de vroegere Ghibellijnsche geslachten en dienden in het keizerlijk leger. Catharina van Mirandola Pio, die vroeg weduwe werd, was evenals haar broeder Giovanni, buitengewoon ontwikkeld. Aan haar twee zoons, Alberto en Leonello heeft zij eene voortreffelijke opvoeding gegeven. Voor haren nauwelijks vierjarigen zoon Alberto liet zij een leeraar uit Rome komen, den jongen humanist Aldo Manuzio, die reeds uitblonk door grondige kennis van de Grieksche taal. Aldo onderwees gedurende eenige jaren Alberto aan huis te Carpi tot 1481, toen verhuisde hij met zijn leerling naar Ferrara, waar diens oom Giovanni nog vertoefde. De komst van Aldo Manuzio naar Ferrara was een aanwinst voor den kring der humanisten en Ercole Strozzi ging dadelijk bij den beroemden Florentijn onderwijs in 't Grieksch nemen. Het verblijf van Alberto en Aldo te Ferrara was echter dit keer van korten duur, want de laatste moest vluchten voor de Venetiaansche legers, die in 't jaar 1482 de stad belegerden. De relaties, die Aldo met de d'Este's aanknoopte, bleven nog lang bestaan. Alberto heeft ook na dien tijd dikwijls Ferrara bezocht, niet alleen omdat zijn bloedverwantschap met Ercole I hem aan deze stad bond, maar ook in het belang van zijn klein landje Carpi, dat Ercole sinds lang onder zijn macht wilde brengen om het aan Ferrara toe te voegen. ☼ Voorloopig bleef Aldo dus in Carpi en de goede verstandhouding van leeraar tot leerling ging geleidelijk over in een hechte vriendschap, die hen voor altijd verbond en een gewichtige factor werd voor de ontwikkeling der oude talen in

„ONDER DEZE PARAPLUIE . . .”

Italië. Carpi werd door hunne aanwezigheid, gedurende een korten tijd, een gewichtig wetenschappelijk centrum. Door zijn levendigen geest kon Alberto zich niet bepalen tot klassieke studies, hij verlangde ernaar ook de natuurkunde, de astronomie en astrologie te leeren kennen. Zoo liet Alberto Pio een Latijnsche vertaling van een Hebreeuwsch boek, geschreven door een Franschen Jood, Izaak, handelende over astrologie, vertalen; deze Latijnsche codex bevindt zich nog heden ten dage in de bibliotheek van het Vaticaan. In Carpi toefde ook Jacopo Berengario, zoon van een chirurg daar ter plaatse. Deze was vijftien jaar ouder dan Alberto, wien hij les gaf in de anatomie, waartegenover hij les in het Grieksch kreeg van Alberto's leermeester Aldo. Berengario is later een beroemd arts geworden en een van de voortreffelijkste anatomen van zijn tijd. ☼ In 't jaar 1485 vertoefde ook Giovanni Pico een tijdlang in Carpi; toen schijnen de drie jonge mannen het plan tot oprichting van een eigen drukkerij opgevat te hebben, met het

doel om daarmede correcte uitgaven van Grieksche en Latijnsche klassieken tot stand te brengen, waaraan groote behoefte bestond. Latijnsche boeken werden weliswaar reeds elders in grooten getale gedrukt, maar de edities waren vol fouten, terwijl uitgaven van Grieksche schrijvers haast niet bestonden. ☼ Met welk een ijver Aldo aan het werk ging, bewijst een passage uit zijn dedicatie van Grieksche uitgaven. „God is mijn getuige”, schrijft hij, „dat ik niets anders verlang, dan nuttig te zijn, ik beroem er mij op dit ook tot dusverre beproeven te hebben en zal verder trachten daaraan te voldoen, zoolang God mij in dit tranendal laat leven. Hoewel ik een rustig en zorgeloos leven zou kunnen leiden, geef ik toch aan moeizaam werken de voorkeur: immers de taak van den mensch is niet wellust en vreugde, die beneden de waardigheid van een geleerde staan, maar moeizame arbeid” . . . ☼ De nieuwe drukkerij werd niet in Carpi zelf opgericht, maar in Novi, een klein plaatsje, dat ook aan de Pio's behoorde, Carpi

daarentegen zou de zetel eener academie worden, de haard der humanistische studies. Het waren stoute plannen, Alberto Pio beloofde aan Aldo tot dekking van de kosten de beschikking over inkomsten uit belangrijke bezittingen en verbond zich tevens voor diens toekomst te zullen zorgen. ☼ De drukkerij bleef in Novi niet lang bestaan, want Carpi werd door Alberto's neef, Gibert Pio overmeesterd, waardoor Alberto in 't jaar 1496 naar Ferrara moest vluchten. Niettemin gelukte het Aldo Aristoteles' „Organon” nog in Novi te drukken. Hij droeg het werk op aan Alberto, met de teedere woorden, die ook Horatius tegen Maecenas bezigde: „O mijn beschermer, o mijn sieraad!” ☼ Aldo vertoefde hierna nog eenigen tijd te Ferrara, maar besloot ten slotte zijne drukkerij naar Venetië te verplaatsen, waar hij zich rustig en veilig aan zijn arbeid kon geven. Zijn vriendschap met Alberto Pio heeft daardoor niets van haar hechtheid ingeboet, integendeel, Pio bleef zoolang hij leefde de beschermer van Aldo en heeft diens onderneming altijd geldelijk gesteund. In Januari 1513, de laatste levensdagen van Julius II, verschafte Alberto aan Aldo een belangrijk privilege van den paus, waarmede diens uitgaven, op straffe van banvloek, tegen nadruk beschermd werden. Dit privilege werd later door paus Leo X bevestigd, dank zij de voorspraak van Alberto. ☼ Alberto achtte Aldo zoo hoog en was hem zoo zeer genegen, dat hij hem in 1504 ridderde en hem toestond den familienaam Pio te dragen.

(Wordt vervolgd)